

SZIKLAI ZSIGMOND,
okl. építészmérnök:

AZ ELSŐ MAGYAR MOZGÓKÉPSZINHÁZ SZÜLETÉSE ÉS BUKÁSA

— VISSZAEMLEKEZÉS —

Annak, hogy okl. építész létemre az első magyar mozgóképszínház tulajdonosa, illetve megalapítója lettem, különös előzménye volt. Ez az előzmény szintén olyan üzleti vállalkozás volt, amelynek az építészethez semmi köze sem volt és szintén ugyanolyan anyagi eredménytel, illetőleg eredménytelenséggel, sőt csufos anyagi bukással végződött, mint a mozi-alapítás.

Röviden vázolom csak ezeket az előzményeket: 1895 év őszén, bátyám, Sziklai Arnold, aki alkalmazásomban állott, egy Brandenburg nevű ügynökkel rábeszélte arra, hogy néhány urral egyetemben vásároljam meg Munkácsy Mihálynak „ECCE HOMO” című festményét. A kis társaság élén dr. Krasznay Ferenc országgyűlési képviselő állott és tagjai Roheim Ödön fanagykereskedő és Malonyay Dezső író voltak. Ez utóbbi közvetítette a képvásárlást is. Bátyám az én anyagi bekapcsolódásom után azonban személyesen akart meggyőződni arról, hogy a képvásárlás ügye a Párisban élő Munkácsynál rendben van-e elintézve s ebből a célból kiutazott Párizsba, hogy az ügyeket rendbehozza, aminek következménye Malonyaynak a társasághól való kilépése volt.

Párizsból visszajövet, bátyám, mint óriási szenzációt mesélte el, hogy Párisban egy pinchhelyiségben a Lumière testvérek mozgófényképeket mutatnak be és hogy a közönség tódul az előadásokra és az uccán is állandóan nagy tömeg várakozik, hogy a pénzéért az előadáson részt vehessen. Beszámolt bátyám arról is, hogy megismerkedett

Párizsban a felvevő és vetítőgép tulajdonképeni feltalálójával is, aki felszólítására hajlandónak mutatkozott egy új berendezést konstruálni és szálítani.

Sziklai Zsigmond mai képe

Bátyám annyira fényesnek találta az üzletet, illetve a mozgóképberendezésnek Budapestre való hozatalát és ilyen színháznak Budapesten való alapítását, hogy rábeszélte engem arra, hogy az ehhez szükséges tőkét bocássam rendelkezésére és rendeljem meg Párizsban a szükséges berendezéseket. Én magam is fantáziát láttam a vállalkozásban, hiszen Budapest akkor készülődő az ezeréves milleniumi kiállításra és ez maga már vérmes reményeket fakasztott. Az előbb, az „Ecce Homo”-val kapcsolatban említett Brandenburg nevű ügynök is olyan fényesnek találta a gondolatot, hogy kérve kért arra, vegyem be őt is az üzletbe egy-negyed részben csendes társként.

Miután az alapítást ilyen módon elhatároztuk, elsősorban az alkalmas színházhelyiség kérdése volt a legfontosabb. Az Andrássy út 41. számú házban lévő, jelenleg büffé-ként használt üzlethelyiséget találtuk erre a célra igen alkalmasnak, amelynek akkori bérlője, egy Kuttin nevű kalapkeres-

kedő lelépési díj ellenében át is engedte az üzlethelyiséget. A háztulajdonos, *Eisele* gyáros, eléggé bizalmatlanul az új vállalkozás irányában, csak *egy teljes esztendei házbérnek előre való lefizetése ellenében volt hajlandó a bérletet rám ruházni és a mozgóképszínház céljára bérbeadni. Miután ennek a követelésnek eleget tettem, az üzletnek ez a része is rendben volt. Az üzlethelyiség a bérház jobb udvari traktusát is magában foglalta, amelynek végén az eddig irodának használt részt sötét kamrává alakítottam át, az udvarra nyíló ajtókat és ablakokat fekete posztóval vonattam be és csak az uccai üzlethelyiség eleje maradt meg váróterem s a pénztár számára, a többi helyiségtől fafallal elkülönítve, amelynek bal oldalán a bemenet, míg a jobb oldalán a kijárat számára volt a függönnyel elzárt nyílás. E két nyílás között foglalt helyet a vetítőkamra. A közönség számára Thonet-széksorok állottak rendelkezésre.*

A Párizsban rendelt vetítógép többszöri sürgetés ellenére sem érkezett meg, miért is Arnold bátyám ismét Párizsba utazott és ott hetekig várt, míg végre egy vetítő és a lyukasztó (perforáló) géppel együtt tért vissza, magával hozván azonban egy francia szakértő-mérnököt is, aki az operatőr és a filmvetítő dolgait egy személyben elvégezte. Ezért neki teljes ellátáson kívül 25, vagy 30 aranyfrank napidíj is járt.

Abban az időben még nem voltak perforált filmtekerések kaphatók, így hát a francia mérnök perforáló-gépet is hozott magával, amely azonban még olyan primitív volt, hogy egyszeri eljárással, egy munkamenetben csak 10 lyukasztást lehetett vele végezni, így a tekerések lyukasztása rettenetesen sok időt vett igénybe. Ennek elejét véendő, egy budapesti műszerésszel újabb perforáló-gépet készíttettem, amely már ugyanolyan munkamenetben a 10 lyuk helyett egyszerre 36 lyukat tudott a filmtekerésen perforálni,

ami egyelőre *elegendő teljesítménynek látszott*, legalább is az eddigi eredményekhez viszonyítva.

Az első felvételeket a milleniumi kiállítás felvonulásáról, *I. Ferenc József látogatásáról* az *Ecce Homo* palotájában és több más aktualitásról készítettük. A filmek kidolgozásánál azonnal legnagyobb megdöbbenésünkre kiderült, hogy az egyébként jól sikerült felvételek nem töltötték be teljesen a filmkockákat, hanem csak azok közepén, kör alakban sokkal kisebb területen foglaltak helyet. Ennek folytán az egyébként kitünően sikerült milleniumi felvételek — nem voltak bemutathatók. Ugyanahhoz a budapesti műszerészhez fordultunk tehát, aki az új perforáló-gépet szerkesztette, aki új, javított felvevő-gépet készített, s mely már teljesen megfelelt a követelményeknek, a képek teljesen betöltötték a filmkockákat.

Sziklai Arnold,

1896-ban, az első mozi megnyitása idejében

Hogy egy időben vetítést és felvételt is lehessen csinálni, még *egy második gépet* is megrendeltem.

Az új felvételek azonban szintén nem kerülhettek bemutatásra, mert vagy a filmek *tárgultak*, nyúltak meg a sok mosás és szárítás alatt, vagy pedig a perforáló-gép által készített lyukasztás nem volt elég precíz, miáltal a vetítésnél a képek ugrándoztak olyannyira, hogy néha két *kocka fele-fele részre vetítettett a vászonra*.

Miután az ily módon általunk készített filmfelvételek használhatatlanok voltak, a már meglévő és igen nagy

befektetést igényelt berendezés kihasználhatóságára építész irodám akkori vezetőjét, Koch Károly építőmestert voltam kénytelen Párizsba küldeni, hogy ott Lumière-ektől kész, jól vetíthető filmfelvételeket hozzon, amelyek bemutatásra már alkalmasak, miután abban az időben a filmkölcsonzó intézménye még ismeretlen fogalom volt. Így végre az 1896. év májusának második felében 8—8 képes bemutató előadásokat lehetett tartani a hétről-hétre Párizsból érkező filmekkel, amelyeknek *átlagos hossza kb. 200 méter volt.*

A reklám hiánya folytán a közönség csak gyéren látogatta az „ikonograf”-nak nevezett mozihelyiséget. A legtöbb látogató hétről-hétre újból eljött, de a nagyközönség nem mutatott érdeklődést az előadások iránt és így történt, hogy a napi bevétel még a pénztáros és szolga fizetését sem érte el.

Én abban az időben erősen foglalkoztatott építész lévén, nem tudtam túlságosan sokat a mozi ügyével foglalkozni, hanem azt bátyámnak engedtem át, akinek ez ügyis *szívügye* volt. Egy alkalommal, 1896 nyarának elején azonban, bepillantást véve az üzleti könyvelésbe, megállapítottam, hogy az eddigi veszteség már 30.000 (Harmincezer) forintot is meghaladta, mire azonnal elrendeltem az Ikonograf bezárását, nehogy ez a veszteség még nagyobb legyen. Legjobban sajnáltam csendes társamat, Brandenburgot, ki ezen az üzleti vállalkozásán majdnem egész vagyonát elvesztette.

Úgy a felvevő és vetítógépeket, mint a megmaradt filmeket, budai bérházam pincéjében helyeztem el az egyéb megmaradt felszereléssel együtt, a székeket eladtam, az üléshelyiség bérletét sikerült tovább adnom, így az eddig megállapított veszteség nem növekedett nagyobbra.

Az ügygel tovább is foglalkoztam. Körülbelül 2—3 évvel később a Rákóczi úton lévő „Sport Kávéház” tulajdonosa, Pollák úr megvette tőlem néhány száz forintért a vetítógépet, hogy

annak segítségével esténként a kávéházban filmeket mutasson be, természetesen ingyen, vagyis semmiféle külön díjazást ezért fel nem számítva a közönségnek és ezzel *tette tulajdonképpen népszerűvé és ismertté a mozgófényképeket.* A mozi így lett később igen nagy jövedelmű üzletgá, ami nekem, az úttörőnek csak igen sok gondot és sokezer forintnyi veszteséget okozott, ami egyébként is az úttörők osztályrésze szokott lenni.

Befejezésül még csak azt jegyzem meg, hogy valamivel később, de még mindig 1896-ban Lumière-ék a Royal-szálloda egyik oldalszárnyában hasonló előadásokat tartottak, amelyek iránt a közönség ép oly kevéssé érdeklődött, és ezért Lumière-ék mihamarább itt is hagyták Budapestet.

CENZURÁZOTT ISMERETTERJESZTŐ FILMEK

Repülőgéppel Abessziniában, hangos ism. 1797 m. (Kovács E. és társa).

Századok legendája, hangos ism. 169 m. (Bioscop).

Tudja a cica, hangos ism. 252 m. (Kovács Emil és társa).

A bibi, hangos ism. 272 m. (Bioscop).

Régi lovagvátrak, hangos ism. 181 méter. (Bioscop).

Magyar falú, hangos ism. 393 m. (M. F. L.) m. (Metro).

Berlin, hangos ism. 337 m. (Bioscop).

Utazás a Harzhegységben, hangos prop. film, 244 m. (Bioscop).

Fütyül ránk a kis Lille, hangos ism. 204 m. (Kovács E. és társa).

Vándorló halak, hangos ism. 227 méter (Metro).

Lourdesi csoda, hangos ismertető 1503 m. (Cinema.)

Malakkai pokol, hangos ismertető 1850 m. Művészfilm).

Varázsszönyegen a világ körül, hangos ismertető. Olasz Riviera, 175 m. (Fox).

Varázsszönyegen a világ körül, hangos ismertető. Csodás arab világ, 265 m. (Fox).

Gáztámadás gázvetőkkel, 379 m., katonai okt. 379 m. (M. kir. honv. vill. és fényszóróiskola.)

Gépkocsizó légvédelmi ágyúsüteg működése, katonai okt. 289 m. (M. kir. honvéd vill. és fényszóróiskola.)